

Kríza finančných trhov

Čas na obnovu a reštrukturalizáciu, čas na to, aby politika dokázala svoju hodnotu

Stretnutie v Manchestri, meste, ktoré zohralo kľúčovú úlohu v rozvoji kapitalistického systému a vzniku organizovanej robotníckej triedy, má symbolický význam a korešponduje so skutočnosťou, že skupina PSE v Európskom parlamente v súčasnosti prijíma sériu zásad na usmernenie ďalekosiahlych reforiem, ktoré si v súčasnosti vyžaduje náš hospodársky a finančný systém v dôsledku závažného zlyhania nekontrolovaného finančného kapitalizmu posledných rokov. Päť zásad – ich podrobná charakteristika je uvedená nižšie – vychádza z vyhlásenia prijatého 5. novembra 2008 socialistickými a sociálnodemokratickými premiérmi európskych štátov a lídrami strán pod vedením predsedu PSE Poula Nyrupa Rasmussena.

1. Záchranné pásy nie sú len pre bankárov

- **Teraz už je všetkým jasné:** občas je problémom trh a vláda je riešením.
- Dramatická kríza našich finančných trhov pred niekoľkými týždňami priviedla Európu a svet na pokraj ekonomickej katastrofy. Koordinovaný zásah vlád v Európe a v iných častiach sveta v poslednej chvíli zachránil finančný sektor pred zrútením. Naši politickí predstavitelia teraz musia urobiť to isté pre nás ostatných.
- Čelíme najhlbšej ekonomickej kríze za posledných 80 rokov. A práve uprostred krízy prechádzajú hodnoty našich inštitúcií, demokratického systému vládnutia a Európy zaťažkavou skúškou – dokážu sa naši politickí predstavitelia postaviť tejto výzve? Budú postupovať spoločne, aby zaistili pracovné príležitosti a prosperitu? Ak napravia, čo sa pokazilo, zabezpečia nielen zotavenie ekonomiky, ale aj jej kvalitnejšie a stabilnejšie riadenie a zdravšiu demokraciu a pokrokovejšiu spoločnosť.
- Tam, kde zlyhali trhy, sa obnovenie dôvery, zaplnenie kníh objednávok a zvýšenie dopytu zo strany podnikateľského a spotrebiteľského sektora bude dať zabezpečiť iba účinnými a koordinovanými zásahmi vlád. Vlády európskych krajín by mali zvýšiť verejné výdavky, podporiť podnikanie, ako aj vznik a rozvoj malých a stredných podnikov. Čím lepšie budú tieto opatrenia skordinované, tým budú účinnejšie.
- EÚ by mala v záujme naplnenia uvedených cieľov urýchlene prijať 4 kľúčové kroky:
 1. Určiť rozsah potrebných stimulov v celej Európe, na základe ktorých bude stanovený rámec opatrení prijímaných členskými štátmi, a trvať na tom, že každý členský štát musí prispieť do záchranného balíčka podľa svojej aktuálnej fiškálnej situácie.
 2. Poskytnúť podporu členským štátom, ktoré sa ocitnú vo finančných ťažkostiach a ktoré majú obmedzené možnosti na to, aby tento problém vyriešili sami. Meny niektorých štátov nachádzajúcich sa mimo eurozóny boli

vystavené špekulatívnym útokom, a preto boli tieto štáty nútené zvýšiť úrokové sadzby v situácii, v ktorej by ich mali znižovať. Euro ochránilo členské štáty eurozóny pred menovou krízou, v niektorých z nich však došlo k prudkému zvýšeniu verejných výdavkov. Európa zohráva dôležitú úlohu vo zvyšovaní objemu a usmerňovaní kapitálových tokov – napríklad prostredníctvom poistenia štátneho dlhu, prostredníctvom eurobondov a zvyšovania objemu pôžičiek Európskej investičnej banky pre malé a stredné podniky a pre tzv. zelené investície.

3. Pomocou zavedených mechanizmov, ako sú Správa o lisabonskej stratégii a Usmernenia pre hospodárstvo a zamestnanosť – oba dokumenty budú čoskoro publikované – vyslať jasný signál o tom, čo treba podniknúť. Prioritami musia byť riešenia, ktoré i) pôsobia rýchlo a ktoré ii) posilnia a zmodernizujú európske hospodárstvo.
4. V záujme dosiahnutia rýchlych výsledkov treba vyzvať členské štáty na adresné poskytovanie pomoci tým, ktorí ju najviac potrebujú – najmä malým firmám a sociálne slabým rodinám – to znamená zabezpečiť európsky záchranný pás pre tých, ktorí sú vystavení najväčšiemu riziku.

2. Na ťahu sú banky, do ktorých sme vložili naše peniaze

- Vlády nevynaložili trilióny eur daňových poplatníkov kvôli tomu, že by mali rady banky, ale urobili tak preto, lebo v prípade zrútenia bánk by sa firmy nedostali k potrebným úverom, ľudia by nemohli získať hypotekárne úvery, podniky by skrachovali, hodnoty nehnuteľností by klesli a došlo by k rušeniu pracovných miest.
- Banky si zobrali peniaze a my teraz očakávame od nich výsledky:
 - o urýchlené zrealizovanie výšky úverov pre domácnosti a firmy, najmä pre malé a stredné podniky; zásady poskytovania úverov sa musia podrobiť dôkladnej kontrole zo strany finančného ombudsmana, aby sa zabezpečilo, že financie z verejných zdrojov sa použijú vo verejnom záujme a nie na obohacovanie jednotlivcov.
 - o rýchle zníženie úrokových sadzieb v plnom rozsahu.
 - o škrtnutie extra bonusov a astronomických odmien.
 - o zrušenie vynúteného ukončenia pracovného pomeru.
- Vlády musia dať najavo, že sú pripravené využiť všetky ďalšie právomoci, ktoré sú potrebné na zabezpečenie ochrany pracovných miest, podnikov a domácností.
- Ďalej žiadame od samotných vlád väčšiu transparentnosť pri zabezpečovaní dohľadu nad našimi peniazmi. Vlády musia jasne a verejne deklarovať, čo požadujú od bánk v oblasti úverových politík, štruktúry riadenia a odmeňovania a informovať ich o opatreniach na obmedzenie pôsobenia finančných špekulantov.

3. Nastal čas na záchranu planéty

- Recesia je najaktuálnejšou výzvou, najväčšou výzvou do ďalších rokov je však zmena klímy. Našou jedinou nádejou na odvrátenie ekologickej katastrofy je urýchlený posun

smerom k ekonomike založenej na nízkej tvorbe emisií a nižších energetických nárokoch – doterajší objem potrebných investícií je však alarmujúco nízky.

- Teraz už takisto vieme, že európske hospodárstvo potrebuje na odvrátenie hlbokéj a trvalej recesie rozsiahlu podporu investícií. Vyzývame na prijatie európskeho balíčka environmentálnych investícií – jedinečného riešenia na dosiahnutie oboch cieľov.
- Európa je celosvetovým lídrom v oblasti dynamicky rastúcich odvetví, akými sú ekotechnológia a technológia tvorby environmentálnych produktov a výroby energie z obnoviteľných zdrojov. Európski sociálni demokrati navrhli prijatie akčného programu na vytvorenie **10 miliónov nových pracovných miest do roku 2020 v súvislosti s rozvojom ekotechnológií**. Dosiahnutie týchto cieľov a splnenie záväzkov, ktoré Európa prijala v oblasti klimatických zmien, si však vyžiada rozsiahle investície. Vyzývame lídrov európskych krajín, aby sa postavili tejto výzve prostredníctvom balíčka inteligentných environmentálnych investícií, ktoré privedú Európu k práci a priblížia nás k cieľom v oblasti klímy a energetiky.

4. Spolupráca a solidarita – viac než kedykoľvek predtým, je takisto v našom záujme

- Vo svete i v Európe sú zamestnanci tí, ktorí sú najzraniteľnejší a musia znášať najväčšiu ťarchu finančnej krízy. Podľa odhadov Medzinárodnej organizácie práce (ILO) v rozvojových krajinách v budúcom roku v dôsledku úverovej krízy zanikne 150 miliónov pracovných miest. Tak potrebný kapitál odchádza z menej vyspelých krajín, pretože finančné inštitúcie vo vyspelom svete hľadajú bezpečné prístavy pre svoje peniaze.
- Európa je právom hrdá na to, že je najväčším poskytovateľom humanitárnej pomoci na svete. Napriek tomu nevidíme nádej na dosiahnutie rozvojových cieľov tisícročia, pokiaľ globálne finančné a obchodné systémy nebudú prebudované na stabilnejšom a progresívnejšom základe.
- Okrem toho, pokiaľ budú naši obchodní partneri v recesii, európske krajiny budú mať takisto vážne ťažkosti, aby sa z nej dostali. Okrem nášho morálneho záväzku k naplneniu rozvojových cieľov tisícročia potrebujeme silné trhy na odbyt európskych tovarov a služieb – to, čo pomáha rozvojovým krajinám, pomáha aj nám.
- Poučenie z finančnej krízy je jasné: koordinované opatrenia na európskej úrovni slávili úspech tam, kde úsilie národných štátov zlyhalo. V oblasti reálnej ekonomiky takisto platí, že koordinované kroky – na európskej i celosvetovej úrovni – budú mať oveľa väčší účinok ako riešenia prijaté len na úrovni štátov. Pripájame sa k výzve smerujúcej k novým brettonwoodským kritériám s cieľom vytvoriť nový, zodpovednejší, stabilnejší a spravodlivejší celosvetový systém riadenia financií.
- Z krátkodobého hľadiska musí plán ozdravenia krajín G20 zabezpečiť, aby MMF v spolupráci s centrálnymi bankami a vládami vyspelých krajín, vrátane kapitálovo bohatých švajčiarskych bánk uvoľnil dostatočné množstvo úverov pre rozvojové a nové krajiny na boj proti recesii. Obchodné kolo rokovaní v Dauhe treba urýchlene priviesť k úspešnému a rozvojovo orientovanému záveru.

5. Ekonómovia, vráťte sa prosím do škôl (a politici tiež)

- V priebehu niekoľkých týždňov roku 2008 sa svet ekonomiky postavil na hlavu. Myšlienky, ktoré takmer tridsať rokov ovládali svet, vytyčovali hranice politických možností a boli hlavnou témou politických a ekonomických diskusií, sa ukázali ako nesprávne.
- Náhle boli znovuobjavené staré pravdy, ktoré boli dlhé roky udržiavané mimo hlavného politického prúdu. Trhy – a zvlášť finančné trhy – sú bez prísnej regulácie a verejného dohľadu prirodzene nestabilné. Vláda musí byť najvyšším garantom riadneho fungovania finančného sektora i úrovne hospodárskej činnosti.
- Hlavnú zodpovednosť za riadenie dopytu nesie znova vláda. Teraz, keď sú menové nástroje prakticky nepoužiteľné, sa najúčinnším nástrojom v boji proti recesii stáva fiškálna politika.
- Dostali sme tiež tvrdú lekciu v tom, aké nebezpečenstvá so sebou prináša krkolomný rast finančného sektora poháňaný nemilosrdnými finančnými inováciami pri hľadaní čoraz zložitejších trhových riešení, ako sa vyrovnáť s rizikami – ako napríklad kolísanie výmenných kurzov – čo bývalo kedysi úlohou vlády.
- Každá veľká kríza prevládajúceho ekonomického modelu vedie k zásadným zmenám vo výklade ekonomiky a v spôsobe riadenia štátu:
 - o veľká kríza v 30. rokoch minulého storočia vyústila do troch desaťročí keynesiánskeho „kapitalistického štátu blahobytu“;
 - o stagflácia v 70. rokoch minulého storočia vyústila do menovej kontrarevolúcie, ktorá určovala náš vývoj až do súčasnej krízy.
- Zlyhanie viery vo všemocnú ruku trhu a chamtivosti ako určujúcej koncepcie ostatných 30 rokov musí primäť ekonómov i politikov k zásadnej sebakritike. Ekonómovia by mali znovu objaviť širšiu víziu, akým spôsobom môže ich profesia prispieť k vybudovaniu lepšej spoločnosti. Politici si zasa budú musieť dôkladne premyslieť a zvážiť, či budú delegovať svoje právomoci na neviditeľnú ruku trhu.
-

V Manchestri 12. novembra 2008